

Khi vô lăng bị điều khiển bởi sân hận

ISSN: 2734-9195

11:44 03/03/2026

Văn hóa giao thông không thể chỉ xây bằng hình phạt. Nó cần được nuôi dưỡng từ giáo dục đạo đức và khả năng tự điều phục của từng cá nhân. Luật pháp nghiêm minh là điều kiện cần. Nội tâm vững vàng là điều kiện đủ.

Bài viết “Thói ỷ lớn hiếp bé và tội ác sau vô lăng” trên Báo Người Lao Động đặt ra một câu hỏi vượt ra ngoài phạm vi pháp lý: Điều gì đang diễn ra trong tâm trí một người khi họ tạt đầu, ép ngã xe máy chở cả gia đình có trẻ nhỏ rồi bỏ mặc nạn nhân trên đường?

Luật sư phân tích trong bài đã đưa ra hai khả năng: hoặc hành vi có chủ ý, hoặc bất cẩn nhưng sau đó bỏ chạy, không dừng lại hỗ trợ. Dù ở kịch bản nào, đây cũng không chỉ là lỗi giao thông. Nó là một vấn đề đạo đức.

Tuy nhiên, ngay khi đặt vấn đề từ góc độ Phật học – nói đến “sân”, “ngã mạn”, “nhân – quả” – sẽ có người phản biện: liệu có đang tôn giáo hóa một sự việc thuần túy pháp lý?

Thực ra, không.

Phật giáo, không chỉ bàn chuyện nghi lễ. Cốt lõi của giáo lý là phân tích cơ chế vận hành của tâm và hành vi. Khi nói đến tham – sân – si như ba gốc rễ bất thiện, đó không phải ngôn ngữ của chùa chiền, mà là một hệ thống nhận diện động cơ con người.

Luật pháp xử lý hành vi bên ngoài. Nhưng mọi hành vi đều khởi sinh từ một trạng thái tâm bên trong. Giao thông – nơi áp lực thời gian, va chạm lợi ích và cái tôi bị thách thức liên tục – chính là môi trường bộc lộ rõ nhất cấu trúc tâm lý ấy.

Ảnh cắt từ clip.

Vài giây sân hận có thể đổi cả một đời

Không thể võ đoán rằng mọi hành vi nguy hiểm đều do sân hận. Có thể có bất cẩn, có thể có sai sót kỹ thuật. Pháp luật phải dựa trên chứng cứ, không dựa trên suy đoán tâm lý.

Nhưng ở bình diện đạo đức xã hội, câu hỏi vẫn cần được đặt ra: vì sao chỉ một cái bấm còi, một cú vượt, một ánh nhìn khó chịu lại có thể châm ngòi cho phản ứng nguy hiểm?

Phật giáo gọi đó là “sân” – phản ứng bộc tức khi cái tôi cảm thấy bị đụng chạm. Sân không cần nguyên nhân lớn. Nó khởi lên trong tích tắc. Nếu thiếu tỉnh thức, nó sẽ điều khiển tay lái.

Chỉ một cái nhấn ga mạnh hơn bình thường, một cú lạng tay thiếu kiểm chế, hậu quả có thể là thương tật, thậm chí sinh mạng. Vài giây phản ứng có thể để lại hệ quả cả đời.

Đó không phải diễn ngôn siêu hình. Tâm lý học hiện đại cũng chỉ ra: mỗi lần phản ứng nóng nảy, não bộ củng cố một đường mòn thần kinh. Thói quen được hình thành. Phật giáo gọi đó là “nghiệp” – không phải định mệnh, mà là sự lặp lại của hành vi có chủ ý.

Xe lớn - cái tôi lớn?

Cụm từ “ý lớn hiếp bé” trong bài báo không chỉ phản ánh sự chênh lệch phương tiện. Nó gợi một tâm thế: lấy ưu thế của mình để lấn át người yếu hơn.

Một chiếc xe bán tải, một khoang thép kín mít, tạo cảm giác an toàn và sức mạnh. Nhưng cảm giác ấy dễ nuôi dưỡng ảo tưởng “bất khả xâm phạm”.

Trong giáo lý vô thường, không có gì bảo đảm an toàn tuyệt đối. Không có sức mạnh nào đứng ngoài luật nhân – quả. Khi dùng phương tiện lớn để uy hiếp phương tiện nhỏ, người ta không chỉ vi phạm luật giao thông; họ đang để cái tôi phình to hơn trách nhiệm.

Có người sẽ phản biện: đừng đạo đức hóa vấn đề, đừng biến người cầm lái thành biểu tượng của “ngã mạn”. Đúng – không nên kết án bản chất con người. Bởi trong mỗi chúng ta đều có hạt giống của sân hận và ngã mạn.

Vấn đề không phải ai xấu hơn ai, mà là ta có nhận diện được tâm mình trong khoảnh khắc bị kích thích hay không.

Chỉ cần một giây đặt mình vào vị trí gia đình trên chiếc xe máy kia – có con nhỏ phía trước, có người thân phía sau – nhiều cú tăng ga có lẽ đã không xảy ra.

Bỏ đi – khoảng trống của từ bi

Điều khiển dư luận phần nộ không chỉ là cú ép xe, mà là hành vi bỏ đi sau đó.

Ở góc độ pháp lý, đó là trốn tránh trách nhiệm. Ở góc độ đạo đức, đó là sự thiếu vắng lòng trắc ẩn.

Có ý kiến cho rằng nói đến “từ bi” trong xã hội cạnh tranh là quá lý tưởng. Nhưng từ bi không phải khái niệm cao siêu. Nó bắt đầu từ hành động cụ thể: dừng xe lại, gọi cấp cứu, ở lại chịu trách nhiệm.

Một xã hội có thể có đầy đủ camera và chế tài. Nhưng nếu lòng trắc ẩn bị xói mòn, luật pháp chỉ xử lý được phần ngọn.

Nhấn mạnh đạo đức cá nhân không có nghĩa phủ nhận trách nhiệm hệ thống. Hạ tầng yếu, đào tạo chưa nghiêm, quản lý lỏng lẻo – tất cả đều cần cải cách. Nhưng mọi hệ thống cuối cùng vẫn vận hành qua con người. Nếu nội tâm không thay đổi, lỗi hổng sẽ tái xuất dưới hình thức khác.

Giao thông – phép thử của tu tập

Nhiều người nghĩ tu tập là chuyện trong thiền đường. Nhưng có lẽ giao thông mới là môi trường thử thách rõ ràng nhất.

Kẹt xe là phép thử của nhẫn nhục.

Bị chen ngang là phép thử của khiêm hạ.

Bị xúc phạm là phép thử của tỉnh thức.

Không ai yêu cầu người cầm lái trở thành thánh nhân. Nhưng nếu mỗi người biết mình đang giận, biết tim mình đang đập nhanh, biết tay mình đang siết chặt vô lăng – thì hành vi sẽ khác đi.

Chính niệm không phải điều xa vời. Đó là khả năng dừng lại trước khi phản ứng. Chỉ một nhịp thở sâu có thể ngăn một cú tăng ga.

Văn hóa giao thông không thể chỉ xây bằng hình phạt. Nó cần được nuôi dưỡng từ giáo dục đạo đức và khả năng tự điều phục của từng cá nhân. Luật pháp nghiêm minh là điều kiện cần. Nội tâm vững vàng là điều kiện đủ.

Một xã hội văn minh không chỉ được đo bằng số camera giám sát hay mức phạt tiền, mà bằng mức độ con người biết kiểm chế cơn nóng giận của mình.

Sau vô lăng, mỗi người không chỉ là tài xế. Họ đang nắm trong tay sự an toàn của người khác – và cả cấu trúc đạo đức của cộng đồng.

Vì vậy, câu hỏi quan trọng nhất không phải là: *“Tôi có vi phạm luật không?”*

Mà là: *“Tâm tôi lúc này có đang làm hại ai không?”*

Giữa dòng xe cuộn cuộn, điều cần thiết có lẽ không phải là động cơ mạnh hơn, mà là một nội tâm vững vàng hơn.

Bởi chỉ khi vô lăng được điều khiển bởi sự tỉnh thức, con đường mới thực sự an toàn.

Tác giả: **Nguyễn Thị Ngọc Diệp**